

Křesťanská etika: Práce a volný čas

I. Starý zákon a židovská teologie práce

A. práce jako součást dobrého řádu stvoření

a. člověk je Božím obrazem (celem)

- ohromná myšlenka, jejíž všechny dimenze ještě nikdo nepojmul.
- důležitý kontext **Gn 1, 26 – 28**: „*Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami....“...Plodte a množte se a nplňte zemi. Podmaňte ji a panujte....nade vším živým, co se hýbe.*“ -
- tedy člověk postaven do stvořeného světa, aby imitoval Boha v jeho tvůrčí aktivitě. (viz jedno zdůvodnění Dne odpočinku – opět imitace Boha)
- člověk podmaňuje stvořený svět, dává mu jména – tedy podílí se na jeho identitě! - imituje Boha, který ho zamýšlí jako svého spolupracovníka – tedy dílo stvoření není hotové bez člověka!!!

b. člověk jako služebník a ochránce Edenu

- **Gn 2,4-15: přečíst!**
- v. 5: *nebyli byliny, protože nebylo deště a člověka!!!*
- v. 15: *„aby ji obdělával (l-avdách - avad) a střežil (u-l-šamar) – šamar“*
- tedy už v ráji součást života
- opět Boží dílo není hotové bez člověka (člověk jako Boží agent ve světě – viz terminologická příbuznost *melachá – práce a malach – posel, anděl, vyslanec, jednatel*)
- **Ž 104, 20-24**: výčet příkladů Hospodinova dokonalého řádu v přírodě a mezi ním v. 23: *„Člověk vyjde za svou prací a koná službu až do večera.“*

c. kontext budování příbytku pro Hospodina

- **Ex 25, 1-9: přečíst!!** - v. 8: *„Ať mi udělají svatyni a já budu bydlet uprostřed nich.“*
- v. 9: *„Uděláte všechno přesně podle toho, co ti ukazuji jako vzor (tavnít)...“*
- midraš (Tanchuma): Bůh stvořil svět jako domov člověku – člověk přetváří svět jako domov Bohu. Jak? Fyzickou prací!
- **Ex 35, 1 - 40, 38**: podobný význam; kontext přikázání o odpočinku a přesném popisu budování stanu setkávání (miškanu)
- odpočinek jako nutná a integrální součást práce, která je budováním příbytku Hospodinu
- tedy znovu: práce na příbytku symbolem práce obecně → lidská práce je přetváření fyzického světa a vlastního života tak, aby se z něj stával příbytek (domov) Hospodinův; jiná metafora: výroba nádob, do nichž může být „nalit“ Hospodin.
- proto z tohoto textu židovská tradice vyvozuje seznam zakázaných prací o sabathu, 39 různých tvůrčích činností – (40-1)
- příkaz o dni odpočinku (např. Ex 35, 2) není jen příkazem ohledně odpočinku, ale též příkazem o šesti dnech práce!

d. Josefovy vs. faraónovy sny

- **Gn 37, 5-11 vs. Gn 41, 1-7**
- Josef: začíná prací, končí v nebi (na vrcholu, u Hospodina)
- X
- faraon: začíná tučným dobyt看em – zahálka, požitek bez práce, končí zkázou
- talmud: *„Člověku se v noci zdá to, nač ve dne myslí.“* → Josef je dřív, faraon lenoch
- Josef: pokrok – fyzická práce, píle umožňuje, aby byl Bůh blíž člověku (1. sen na zemi, 2. sen v nebi); tedy vlastně práci připravujeme zemi na „sňatek s Hospodinem“.
- Josef příkladem skutečnosti, že pracovitost je součástí životní moudrosti

- **Př 12, 11; 13, 4:** „Lenoch jen touží a ničeho nedosáhne, kdežto pilní se nasytí tukem.“; aj.
- „Josef nežil, aby pracoval, nýbrž pracoval, aby žil.“ (židovský rabbi)

B. práce jako důsledek Pádu

- navzdory božské podstatě a zásadní důležitosti práce je tu ale i druhý rozměr – práce jako dřina, lopota, marnost, nesmyslná rutina

a. odcizení nebe a země

- **Gn 3, 17-19:** „**Kvůli tobě, nechť je země prokleta, po celý svůj život z ní budeš jíst v trápení. Vydá ti jenom trní a hloží...V potu své tváře budeš jíst chléb.**“
- prostředí klade člověku odpor (trní a hloží) → práce už nejen kreativní, ale i destruktivní
- zajímavá jazyková souvislost mezi porodem a dřinou (ang. *labor*, fran. *Travail*)
- „člověk měl být zahradníkem, ale stal se dělníkem a zemědělcem“ (Forrester)
- výsledek (materiální ani existenciální) není zdaleka zaručený → zdroj frustrace, ztráta motivace, fyzická i psychická vyčerpanost (vyhoření) – **Dt 28:** „**Jestliže nebudeš Hospodina, Boha svého poslouchat...prokletý budeš ve městě a prokletý budeš na poli.Prokletý bude tvůj koš i tvá díže. Prokletý bude plod tvého života i plodiny tvé role.**“ – neúspěšná práce souvisí s neposlušností Tóře, tedy s Hospodinovým prokletím jako důsledkem

b. práce jako projev vzpoury, resp. touhy po došplhání se k Bohu (práce utržená ze řetězu)

- **Gn 11:** stavba babylónské věže;
- výkřik technologie (pokroku) – pálené cihly, věž až do nebe; bylo za tím neskutečného úsilí, práce i vynalézavosti a šikovnosti
- přesto tragický konec
- námaha ani umění (šikovnost) nejsou tím, o co jde – práce se snadno může vymknout ze svého skutečného rámce (smyslu - „obdělávání a střežení“)
- zásadní problém – snaha došplhat se svojí genialitou a námahou nahoru X od té doby „Bůh sestupující“ (Jan Heller - kondescendence Boží zahlížená v SZ dotažená do důsledku, plnosti kde (?) v Kristu – sestup až na spodní okraj existence – do pekel!
- ale nemusí se tak stát – člověk ve své práci může naopak „zůstat pevně nohama i rukama na zemi, aby ji připravoval na setkání s Bohem, na jeho příchod, sestoupení“ – a potom se jedná o předchuť budoucí velikánské naděje →

C. práce jako součást vykoupěného stvoření

- **Iz 65, 21-25; Mi 4, 3(Iz 2,4)**
- dynamický život jako obsah dokonalého stavu; tedy nikoliv *blažené zření* ve smyslu zamrznutí, ukončení pohybu a konání (do-konalost), ale spíš harmonický život!
- Bůh se ožení se zemí – dojde k vytouženému znovusjednocení

II. Nový zákon a křesťanská tradice

- křesťané od samého začátku v pokušení považovat práci za podřadnou, nízkou, ba špinavou, znečišťující, neduchovní - souvislost s kulturním kontextem helénistické Palestiny, která byla prodchnuta mimo jiné i dualismem nebe X země / duše X tělo / rozum X smysly, pudy; gnóze jako jedna z hlavních výzev k formulaci ortodoxního křesťanství (viz apokryfy – Tomášovo evangelium, Didaché, Hermův pastýř, aj. - neustálý sklon k doketismu, nebo adopcianismu – tedy ponižování, či úplné odsuzování tělesnosti, světa vezdejšího, hmoty)

A. Kristus jako teologický rámec pro lidskou práci

a. vtělení jako překonání dichotomie (odcizení) Ducha a hmoty

- tradiční západní důraz – důvodem pro vtělení bylo vykoupení z hříchu v právním slova smyslu (tradiční teorie smíření: zaplacení výkupného – Bůh je věřitel, případně satisfakce – Anselm – zástupná oběť Kristova jako prostředek smíření rozhněvaného Boha; vtělení se událo pouze kvůli tomuto obětnímu aktu, vlastně jako „nutné zlo“, prostředek spasení)
- ale Luther – „vtělení je vykoupení a vykoupení je vtělení“ (tedy jednota Kristova díla a přirozenosti / osoby!!; „Christus pro nobis“ - neznáme jej jinak než v jeho díle; tedy neoddělitelnost historického Ježíše od metafyzického Krista – *k Boží podstatě patří jeho vtělení a zástuná oběť!*)
- podobně tomu východní (ortodoxní) myšlenka „theósis“ („obožnění“ světa tím, že do něj vstoupil sám Bůh, aby ho s sebou vyzvedl k sobě) – „Bůh se stal člověkem, aby se člověk mohl stát Bohem.“ (Athanasios) – **Gal 2, 20 – Unio mystica!; J 6, 52 – 58: přečíst!!** - tajemství vtělení zpřítomňováno / připomínáno? - o to tolik nejde – ve VP); 1 Kor 5,
- Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi: splynutí („první – předsvatební - polibek“) Stvořitele a stvoření / Ducha a hmoty – pracovat - starat se o svět není neduchovní (nacházet ve světě naplnění – to je neduchovní – to je podstata idolatrie)
- Špidlík: díky vtělení je tu dvojí povaha jedné skutečnosti: uhlík – neprůhledný, jednoznačný X diamant – průzračný, propouští Božské světlo, je skrze něj vidět Boha – z každého úhlu jinak; Kristovo vtělení proměňuje svět v divadlo Boží krásy; vysvobozuje ho ze zuhelnatění – přímo vyjádřeno v **J 14,8-9: „Filip mu řekl: „Pane , ukaž nám Otce a víc nepotřebujeme! „Kdo vidí mne, vidí Otce!“)**
- popodně Barfield: skutečnost je metaforická, vícevrstevná, referenční – je třeba o tom vědět, učit se ji tak vidět, totiž používat mysl správným způsobem – vzkřísit imaginaci jako „osvícený vnitřní zrak“ – **Ef 1, 17-23**, abychom prohlédli skutečnou podstatu - „Vidět jako vidí Duch“;
- spojitost s obyčejnou prací – každá fyzická činnost, práce může být modlitbou (kontemplací) a každá modlitba může být fyzickou prací (duch a hmota jsou Kristem a v Kristu sjednoceny);
- Evelyn Underhill (na základě **Lk 10, 38-42**): „V domě duše žijí Marta a Marie pohromadě. Jedna je rozptýlena v mnohosti, druhá usebrána v Jednotě“)
- stačí si cvičit zrak
- jak?

b. Duch je těžší než hmota

- hebrejské slovo *kábód* – sláva; ale také síla, tíha, obtížkanost, mohutnost, „to, co má váhu“
- C. S. Lewis: esej „Tíže slávy“: jako kázání na **2 Kor 4, 16 – 18**:
- věčnost a Boží sláva je těžší než časnost; paradoxní napětí: to hmotnější je však prozatím méně viditelné
- stejný koncept vyjádřen metaforicky, narativně v knize „Velký rozvod nebe a pekla“ – výletníci z podsvětí jsou oproti skutečnosti v nebi přízrační, neduživí, mlhaví; zdejší svět je bolí
- „Zázraky“: výklad Ježíšova projití dveřmi po vzkříšení (**J 20, 26**) – dveře prošli Ježíšem
- stejným směrem ukazuje i SZ, NZ, resp. středověké (především opět východní) pojetí zla, pekla: zlo je „privatio boni“ (už Ireneus, Augustin) – tedy „nedostatek, absence Dobra“;
- hebrejský šeol – podsvětí bez života (krajina stínů, přízraků); zpomalí se pohyb, ztrácí se hmotnost
- být *duchovní* (pneumatikos, na rozdíl od sarkikos a psychikos) znamená především být skutečnější! (**Řím 5, 1-3** – „skrze Krista jsme vírou získali přístup k této milosti. V ní stojíme a chlubíme se nadějí, že dosáhneme slávy Boží.“; **2 Kor 4,16-18** – „...přenesmírná tíže věčné slávy...“ – tedy Boží sláva je ohromně těžká, hmatatelná!)
- zdánlivý dualismus Pavlův: napětí pneuma X sarx (duch X tělo) není napětí fyzická existence v těle X duchovní život – viz **Ř 8, 1-11**: V ČEP překladu snaha rozlišit opisem. V Řečtině dvojí

označení těla – sarx – hříšná přirozenost (sobectví) X sóma – fyzická existence postižená hříchem, leč sama o sobě neutrální (viz hlavně v. 10-11!)

B. role práce v životě člověka

a. práce je Božím povoláním

- **Lk 14, 26-27 X Mk 7, 9-13**
- Martin Luther: napětí mezi „radikálním uřednictvím“ a „deskou povinností“: Ježíš vyzývá k vnitřnímu opuštění všech závazků – tedy k tomu, aby neměla ani práce, ani rodina, ani cokoli jiného smysl samo v sobě (ne jen „uhlík“). To ovšem vůbec neznamená se stáhnout ze světa a zbavit se zodpovědnosti, pohřbít své city, svůj vztah k okolí (včetně práce)
- použil termín „vocatio“ pro světské zaměstnání, do reformace to byl termín vyhrazený jen pro duchovní posláním (mniši, kněží...); jindy zase důraz, že „práce je bohoslužba“
- „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ - krásné zneužití biblic. verše mimo kontext:-) - vztaženo na bytostnou jednotu 1. a 2. desky Desatera – tedy Milovat jediného Boha = mimo jiné žít poctivě a odpovědně v tomto světě (dodržovat horizontální přikázání Desatera)
- učení o třech stavech a dvou říších:
- tři stavy: 1. církev, 2. domácnost, 3. stát. Dva první jsou součástí dokonalého řádu stvoření, jen stát je nutný důsledek pádu
- dvě říše: říše Boží a říše světská – v obou vládne jeden Pán – jsou v protikladu, protože my jsme rozerváni hříchem – tedy opět touha po sjednocení – sjednocení s Bohem je také sjednocení dvou říší = cíl života
- podobně Pavel: zaměstnavatelem sám Pán, nikoli lidé: **Ef 6, 5-7** a především **Kol 3, 23n**: „**Cokoli děláte, dělejte upřímně, jako by to nebylo lidem, ale Pánu, s vědomím, že jako odměnu dostanete podíl na jeho království. Váš Pán je Kristus, jemu sloužíte.**“
- proto pak Pavel brojí proti zahálce: **Ef 4, 28**: „**Ať přiloží ruce k pořádné práci..**“; **2 Tes 3, 6-10** - „**Přikazujeme Vám stranit se každého bratra, který vede zahálčivý život....Kdo nechce pracovat, ať nejí...**“

b. můj přístup k práci má dopad do věčnosti

- **Kol 3, 24**: „**jako odměnu dostanete podíl na věčném království**“ - nikoliv odměna za vykonanou práci, ale za službu Kristu, jíž je vykonaná práce součástí.
- **Lk 16, 10 – 13**
- Dvě roviny – věrnost v malém znamená – zaprvé – poctivá práce (ne zahálka), ale také vědomí, že práce je bohoslužba, nic víc! (tedy nikoli prostředek vlastnímu obohacení – vnějšímu – finančnímu, ale i vnitřnímu – emocionálnímu – smysl života)
- a tak můžeme shrnout – práce je důležitá součást života v království, není jeho posledním a hlavním cílem (sloužíme Bohu, nikomu, ani ničemu jinému)

III. Otázky k diskusi:

- Jak se bránit lenosti?
- Jak se bránit tomu, abych stavěl svou identitu na výkonu, pracovním úspěchu, kariéře?
- Co znamená opravdu odpočívat ve smyslu odpočinku, který zamýšlí (dokonce nařizuje) Bůh ?

- Prožíváme Boží odpočinek při neděli, nebo je neděle jen jiným druhem shonu, zátěže, požadavku na náš výkon (návštěva sboru jako společenský tlak, nenaplněný rozměr samoty, atd.)?